

UOT:338.24

YAŞIL İQTİSADİYYATIN İNKİŞAFINDA YENİ STRATEGİYALARIN ROLU**Quliyeva Vəfa Nizami qızı, Abbasov Rafiq Vahid oğlu****Gəncə Dövlət Universiteti****Vafa081208@gmail.com**

Xülasə: Yaşıl iqtisadiyyat mövzusu müasir qlobal inkişaf və ətraf mühitdəki dəyişikliklər şəraitində son dərəcə aktualdır. Yaşıl iqtisadiyyat, təbiətə və iqlimə mənfi təsirin azaldılmasına, ekosistemlərin dayanıqlığının yaxşılaşdırılmasına və dayanıqlı istehsal texnologiyalarının təşviqinə yönəlmiş iqtisadi artım modeli olaraq təyin edilir. Nəticə olaraq, dövlətlər və beynəlxalq təşkilatlar yaşıl iqtisadiyyatın inkişafında və dayanıqlı inkişaf məqsədlərinin həyata keçirilməsində başlıca rol oynayır. Bu tərəfdaşlıq, qlobal iqlim dəyişikliyi və ekoloji problemlərlə mübarizədə həm yerli, həm də qlobal səviyyədə səmərəli və birgə yanaşmaların tətbiqinə imkan verir.

Açar sözlər: yaşıl iqtisadiyyat, dövlət dəstəyi, tənzimləmə, qlobal inkişaf, səmərəlilik

Ключевые слова: зеленая экономика, государственная поддержка, регулирование, глобальное развитие, эффективность

Keywords: green economy, government support, regulation, global development, efficiency.

Giriş. Yaşıl iqtisadiyyat ətraf mühitə mənfi təsirləri minimuma endirmək və təbii ehtiyatlardan səmərəli istifadə etmək məqsədi daşıyan davamlı inkişafa yönəlmiş iqtisadi modeldir. Belə bir iqtisadiyyatın diqqəti mühafizəyə, istixana qazı emissiyalarının azaldılmasına, bərpa olunan enerji mənbələrinin inkişafına, resurslardan səmərəli istifadəyə və yaşıl iş yerlərinin yaradılmasına yönəlib. Bu mövzunun aktuallığı bir sıra amillərlə izah olunur.

Yeni strategiyaların yaşıl iqtisadiyyatın inkişafındakı rolu mövzusu, inqilabi və transformativ yanaşmaların davamlı və ekoloji cəhətdən uyğun iqtisadiyyatın böyüməsinə necə töhfə verə biləcəyini araşdırır.

Müasir ekoloji problemlər, məsələn, iqlim dəyişikliyi, hava və suyun çirklənməsi, biomüxtəlifliyin azalması təcili və effektiv tədbirlərin görülməsini tələb edir. Yaşıl iqtisadiyyat, dayanıqlı inkişafa keçid, təbiətə təsirin azaldılması və həyat keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması üçün həllər təklif edir. İkinci amil kimi dünya birliyinin, gələcək nəsillərə zərər vermədən bu günün ehtiyaclarını ödəyən dayanıqlı inkişafın zəruriliyini qəbul etməsidir. Yaşıl iqtisadiyyatın konsepsiyası BMT tərəfindən müəyyən edilmiş dayanıqlı inkişaf məqsədləri ilə sıx əlaqəlidir (yoxsulluqla mübarizə, həyat keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması, təmiz və bərpa olunan enerji mənbələrinə keçid).

Yaşıl iqtisadiyyat, yaşıl enerji, tullantıların təkrar emalı, ekoloji təmiz nəqliyyat sistemləri və dayanıqlı kənd təsərrüfatı kimi yeni sahələrin və texnologiyaların inkişafını stimullaşdırır. Son onilliklərdə dünya ölkələrinin hökumətləri ekoloji standartlar, proqramlar və təşəbbüslərin yaradılması da daxil olmaqla, yaşıl iqtisadiyyata keçid üçün tədbirlər görürlər. Yaşıl iqtisadiyyat beynəlxalq gündəlikdə və siyasi qərarlarda mühüm elementə çevrilib. Yaşıl iqtisadiyyatın biznes sahəsinə təsiri də böyükdür. Yaşıl iqtisadiyyat prinsiplərinə yönəlmiş şirkətlər uzunmüddətli perspektivdə daha rəqabətə davamlı olurlar. Ekoloji təmiz texnologiyalara və dayanıqlı təcrübəyə qoyulan investisiyalar, ekoloji fəlakətlərlə və qanunvericilikdəki dəyişikliklərlə bağlı riskləri azaltmağa, həmçinin şirkətlərin nüfuzunu artırmağa kömək edir. İqtisadiyyatın bu növü həyat keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasına, sağlam və təhlükəsiz iş yerlərinin yaradılmasına, çirklənmənin

azaldılmasına və ətraf mühitin yaxşılaşdırılmasına kömək edir ki, bu da insanların sağlamlığına birbaşa təsir göstərir.

Beləliklə, bu mövzu yalnız aktual olmaqla qalmır, həm də gələcəkdə ekoloji dayanıqlılığı təmin etmək, həyat keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq, innovativ texnologiyaların inkişafını dəstəkləmək və dayanıqlı iqtisadi artımı təmin etmək üçün vacibdir.

Əsas hissə. Yaşıl iqtisadiyyatın əsas prinsiplərinə aşağıdakıları aid etmək olar:

1. Çirklənmənin Azaldılması: Tullantıların təkrar emalı, ekoloji cəhətdən təmiz texnologiyaların istifadəsi və resursların idarə edilməsi yolu ilə havanın, suyun və torpağın çirklənməsini azaldan texnologiya və təcrübələrdən istifadə.

2. Enerji səmərəliliyi: Enerji səmərəliliyinin artırılması və günəş, külək, hidroenergetika, biokütlə kimi bərpa olunan enerji mənbələrinə doğru hərəkət.

3. Təbii ehtiyatlardan davamlı istifadə: Su, meşələr, minerallar kimi təbii ehtiyatlara qənaət və ehtiyatlı istifadə, həmçinin tullantıların minimuma endirilməsi və materialların təkrar istifadəsi.

4. Davamlı kənd təsərrüfatı: Bioloji müxtəlifliyi qoruyan, ekosistemlərə mənfi təsirləri azaldan və uzunmüddətli ərzaq təhlükəsizliyini təmin edən təcrübələrin qəbul edilməsi.

5. İş yerlərinin yaradılması: Yaşıl iqtisadiyyat ekoturizm, tullantıların idarə edilməsi, bərpa olunan enerji, yaşıl tikinti kimi sahələrdə yeni iş yerlərinin yaradılmasına töhfə verir.

6. İqlim dəyişikliyinə uyğunlaşma: İqlim dəyişikliyinin təsirlərini yumşaltmaq və iqtisadiyyatın bu dəyişikliklərə davamlılığını artırmaq üçün tədbirləri əhatə edir.

Yaşıl iqtisadiyyatın məqsədi insanların rifahını təmin edən, onların həyat keyfiyyətini yaxşılaşdıran və planet üçün ekoloji riskləri minimuma endirən uzunmüddətli artıma nail olmaqdır.

Yeni strategiyaların yaşıl iqtisadiyyatın inkişafında faydaları danılmazdır. Bu faydalara ətraf mühitə təsir (karbon qazlarının azaldılması, çirklənmənin aşağı salınması və təbii resursların qorunması), iqtisadi artım (yaşıl strategiyalar yeni bazarlar açır, yenilikləri təşviq edir, infrastruktur yatırımları ilə davamlı iqtisadi artım yaradır), sosial faydalar (yaşıl iqtisadiyyat, çirklənməni azaldaraq ictimai sağlamlığı yaxşılaşdırır, yeni sektorlarda iş imkanları yaradır və resursların daha ədalətli bölüşdürülməsini təmin edir), iqlim dəyişikliklərinə qarşı davamlılıq (karbon yanacaqlarına asılılığın azaldılması və resurs səmərəliliyinin artırılması, ölkələrin iqlim dəyişikliyinə qarşı davamlılığını artırır) aid edilə bilər.

Dövlətlərin və beynəlxalq təşkilatların yaşıl siyasətin formalaşmasında rolu böyükdür. Yaşıl siyasət, dayanıqlı inkişafın təmin edilməsi, ətraf mühitə mənfi təsirlərin azaldılması və belə iqtisadiyyata keçidə dəstək verən dövlət və beynəlxalq təşəbbüslərin cəmidir. Bu siyasətin formalaşmasında və həyata keçirilməsində dövlətlər və beynəlxalq təşkilatlar mühüm rol oynayır. Onların fəaliyyətləri həm ayrı-ayrı ölkələrin, həm də global təşəbbüslərin strategiyalarını müəyyən edir.

Dövlətlər yaşıl siyasətin qəbul edilməsi və tətbiqində əsas iştirakçılardır, çünki onlar qanunvericilik təşəbbüsləri hazırlamaq və onların icrasını təmin etmək hüququna malikdirlər. Dövlətlər, ekoloji standartların və normativlərin yerinə yetirilməsini müəyyən edir və nəzarət edir. Bu, hava və suyun çirklənməsi, tullantıların idarə edilməsi və biomüxtəlifliyin qorunması kimi məsələləri əhatə edir. Məsələn, ekoloji nəzarət qurulması, müəssisələrdə ekoloji standartların yoxlanılması və istixana qazlarının emissiyalarının tənzimlənməsi buna misaldır.

Bir çox dövlətlər yaşıl texnologiyalara və dayanıqlı istehsalat investisiya qoyan müəssisələr və vətəndaşlar üçün subsidiyalar və vergi güzəştləri təklif edir. Məsələn, günəş panellərinin qurulmasına dəstək, elektrikli avtomobillərin istifadəsi və ya ekoloji təmiz

istehsalların yaradılması. Dövlətlər, elektrikli nəqliyyat vasitələri ilə təchiz edilmiş nəqliyyat sistemləri və alternativ enerji mənbələrinin yaradılması kimi dayanıqlı infrastrukturun inkişafına investisiya qoya bilərlər. Bu, karbon emissiyalarının azaldılması və dayanıqlı inkişaf prinsiplərinin təşviqi üçün vacib addımdır.

Beynəlxalq təşkilatlar müxtəlif ölkələrin səylərini əlaqələndirməkdə, qlobal standartlar müəyyən etməkdə və ətraf mühitin qorunması və dayanıqlı inkişaf sahəsində birgə təşəbbüslər təşkil etməkdə mühüm rol oynayır. BMT qlobal dayanıqlı inkişaf məqsədlərini (DİM) aktiv şəkildə formalaşdırır ki, bunlar arasında ətraf mühitin qorunması ilə bağlı olanlar ən vacibləridir: təmiz su və sanitariya şəraitə çıxış, dayanıqlı enerji mənbələrinə çıxış, dayanıqlı istehlak və istehsal. Bu məqsədlər dövlətlərə yaşıl iqtisadiyyatın inkişaf istiqamətlərini müəyyən etməyə kömək edir.

Dünya Bankı və Beynəlxalq Valyuta Fondu (BVF) kimi beynəlxalq maliyyə təşkilatları yaşıl layihələrin həyata keçirilməsi üçün maliyyə resursları təmin etməkdə mühüm rol oynayır. Onlar ekosistemlərin qorunması, ekoloji təmiz texnologiyaların və bərpa olunan enerji mənbələrinin inkişafı üçün kreditlər və qrantlar təklif edirlər. Beynəlxalq təşkilatlar ölkələr arasında yaşıl siyasət və praktika ilə bağlı məlumat mübadiləsi və əməkdaşlıq platformalarını təşkil edirlər. Bu, təcrübə mübadiləsi, yaxşı təcrübələrin yayılması və innovasiyaların təşviqi üçün vacibdir.

Lakin, bütün qeyd olunan müsbət istiqamətlərə baxmayaraq yeni strategiyaların tətbiqində qarşıya çıxan bir sıra çətinliklər mövcuddur. Bunlara maliyyə və investisiya boşluqlarını (Yaşıl iqtisadiyyata keçid, infrastruktur, texnologiya və insan kapitalına böyük sərmayələr tələb edir. Bütün şirkətlər və ya ölkələr lazımi maliyyə resurslarına malik deyil), siyasi və tənzimləmə əngəllərini (fəaliyyətlərini ənənəvi, karbon intensiv sahələrlə əlaqələndirən sənayenin müqaviməti, yaşıl strategiyaların həyata keçirilməsinə mane ola bilər), bazar qeyri-müəyyənliyini (bəzi yaşıl texnologiyalar hələ inkişaf mərhələsindədir və ya yüksək ilkin xərclərə malikdir, bu da şirkətləri və hökumətləri tam dəstək göstərməyə imkan vermir), qlobal əməkdaşlığı (iqlim dəyişikliyi kimi qlobal problemləri həll etmək üçün beynəlxalq əməkdaşlıq vacibdir, belə ki, ölkələr arasında inkişaf və resurs fərqləri, ardıcıl strategiyaların həyata keçirilməsində çətinliklər yarada bilər) aid etmək olar.

Ölkəmizdə uğurlu yeni strategiyaların hazırlanması üçün şərait mövcuddur. Strategiyanın seçilməsi, onun həyata keçirilməsində daha az problemlə qarşılaşmaq üçün xarici ölkələrin uğurlu strategiya nümunələrini araşdırmaqla bilərik. Buna misal olaraq qeyd olunan strategiyalara nəzər yetirə bilərik:

1. Danimarkanın yaşıl keçid strategiyası: Danimarka, karbon emissiyalarını azaltmaq, bərpa olunan enerji istehsalını artırmaq və davamlılığını təşviq etmək üçün uğurlu siyasətlər həyata keçirib. Külək enerjisindən istifadə, yaşıl iqtisadiyyatın necə inkişaf edə biləcəyinə nümunədir.

2. Hollandiya və dairəvi iqtisadiyyat: Hollandiya dairəvi iqtisadiyyat təşəbbüslərində liderdir və müxtəlif şirkətlər və sənayelər tullantıları azaldan, yenidən istifadəni təşviq edən təcrübələr tətbiq edir.

3. Çinin yaşıl inkişaf strategiyası: Çin, bərpa olunan enerji istehsalı, elektrikli nəqliyyat vasitələri və yaşıl texnologiyalar sahəsində mühüm irəliləyişlər əldə edib. Həmçinin, yaşıl maliyyə ilə ətraf mühit dostu layihələri dəstəkləyir.

Nəticə. Yaşıl iqtisadiyyatın inkişafı, innovativ və davamlı strategiyaların müxtəlif sahələrdə qəbul edilməsi və integrasiyasına bağlıdır. Yaşıl iqtisadiyyata keçid yalnız ətraf mühitin qorunmasına kömək etmir, həm də yeni iqtisadi imkanlar yaradır, sosial bərabərliyi artırır və uzunmüddətli qlobal davamlılıq təmin edir.

Yaşıl maliyyə, texnoloji yeniliklər və dairəvi iqtisadiyyat modellərinin dəstəklənməsi ilə cəmiyyətlər ekoloji böhranla mübarizədə balanslı və inkişaf edən bir iqtisadiyyat yarada bilərlər. Yaşıl iqtisadiyyatın inkişafı inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün bir neçə səbəbdən son dərəcə vacibdir:

1. **Təbii resursların qorunması:** İnkişaf etməkdə olan ölkələr, meşələr, su resursları və biyoloji müxtəliflik kimi əhəmiyyətli təbii sərvətlərə sahibdirlər. Yaşıl iqtisadiyyat çərçivəsində bu resursların səmərəli istifadəsi, onların tükənməsinin və degradasiyasının qarşısını alır ki, bu da uzun müddətli inkişafın təmin edilməsinə kömək edir.

2. **İqlimə təsirin azaldılması:** İnkişaf etməkdə olan ölkələr, inkişaf etmiş ölkələrlə müqayisədə daha az karbon emissiyasına sahib olsa da, iqlim dəyişikliyi ilə mübarizədə əhəmiyyətli oyunçulardır. Yaşıl texnologiyalara keçid, istixana qazlarının emissiyasını azaltmağa və iqlim dəyişikliyinə (məsələn, quraqlıq, daşqın və digər ekstremal hava hadisələri) nəticələrinə uyğunlaşmağa kömək edir.

3. **İş yerlərinin yaradılması və iqtisadi artım:** Yaşıl iqtisadiyyat, bərpa olunan enerji, tullantıların emalı, ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı və dayanıqlı tikinti kimi sahələrdə yeni iş yerlərinin yaradılmasına şərait yaradır. Bu, inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün xüsusilə vacibdir, çünki burada nisbətən yüksək işsizlik və iqtisadi qeyri-sabitlik mövcuddur.

4. **Enerji müstəqilliyi və təhlükəsizliyi:** İnkişaf etməkdə olan ölkələr çox vaxt enerji asılılığı ilə üzləşirlər və enerji resurslarını idxal edirlər. Bərpa olunan enerji mənbələri, məsələn, günəş, külək və hidroenerji inkişafı, bu asılılığı azaldır və enerji təhlükəsizliyini artırır.

5. **Yaşayış keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması:** Yaşıl iqtisadiyyat, hava, su və torpaq çirkliliyini azaldaraq birbaşa əhali sağlamlığına təsir göstərməklə yaşayış keyfiyyətini yaxşılaşdırmağa kömək edir. Məsələn, ictimai nəqliyyatın inkişafı, ekoloji təmiz texnologiyaların istifadəsi və enerji səmərəliliyinin artırılması çirkliliyin azaldılmasına və yaşayış şəraitinin yaxşılaşmasına gətirib çıxarır.

6. **Beynəlxalq maliyyə vəsaitlərinə çıxış:** Bu gün bir çox beynəlxalq maliyyə qurumları və investorlar davamlı və ekoloji təmiz layihələrə diqqət yetirirlər. İnkişaf etməkdə olan ölkələr, yaşıl iqtisadiyyatı qəbul etməklə bu maliyyə mənbələrinə çıxış əldə edə bilər və bu da onların iqtisadiyyatını uzun müddətli perspektivdə inkişaf etdirməyə kömək edəcəkdir.

Buna görə də, inkişaf etməkdə olan ölkələrdə yaşıl iqtisadiyyata keçid, təbiətə qayğı, iqtisadi rifah və əhali üçün yaşayış keyfiyyətinin artırılmasını birləşdirən strateji bir yoldur.

Ədəbiyyat

1. "Yaşıl İqtisadiyyat: Ekoloji İqtisadiyyat və Dayanıqlı İnkişaf" (Green Economy: Ecological Economics and Sustainable Development). Tim Jackson. 2024.
2. "Yaşıl İqtisadiyyat: Yenilikçi Həllər" (Green Economics: An Introduction to Theory, Policy and Practice). Molly Scott Cato. 2009.
3. "Yaşıl İqtisadiyyat və Kənd Təsərrüfatı" (Green Economy and Agriculture). Stefan Schwarzer. 2021.
4. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 2 fevral tarixli Sərəncamı: Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər

РОЛЬ НОВЫХ СТРАТЕГИЙ В РАЗВИТИИ ЗЕЛЕННОЙ ЭКОНОМИКИ*Гулиева Вафа Низами, Аббасов Рафик Вахид**Резюме*

Тема зеленой экономики чрезвычайно актуальна в условиях современного глобального развития и изменений окружающей среды. Зеленая экономика определяется как модель экономического роста, направленная на снижение негативного воздействия на природу и климат, повышение стабильности экосистем и продвижение технологий устойчивого производства. В результате государства и международные организации играют ключевую роль в развитии зеленой экономики и реализации целей устойчивого развития. Это партнерство обеспечивает эффективные и совместные подходы к борьбе с глобальным изменением климата и экологическими проблемами как на местном, так и на глобальном уровне.

THE ROLE OF NEW STRATEGIES IN THE DEVELOPMENT OF THE GREEN ECONOMY*Guliyeva Vafa Nizami, Abbasov Rafiq Vahid**Summary*

The topic of green economy is extremely relevant in the context of modern global development and environmental changes. Green economy is defined as a model of economic growth aimed at reducing the negative impact on nature and climate, increasing the stability of ecosystems and promoting sustainable production technologies. As a result, states and international organizations play a key role in the development of green economy and the implementation of sustainable development goals. This partnership provides effective and joint approaches to combating global climate change and environmental problems at both the local and global levels.

*Rəyçi Zakir Əhmədov İqtisadiyyat kafedrasının müdiri**İqtisadiyyat kafedrasının 25 oktyabr 2024-cü il tarixli iclasının 03saylı protokolu**Daxil olma tarixi 28 oktyabr 2024-cü il*